

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget
Familie- og kulturkomiteen
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
21/5894

Dato
15.11.2021

Representantforslag 5 S (2021–2022) om å innføre en fravikelig samboerlov fra representantene Naomi Ichihara Røkkum, Ingvild Wettrhus Thorsvik, Ane Breivik og Sofie Høgestøl

Jeg viser til brev 26. oktober 2021 til familie- og barneminister Kjersti Toppe. Brevet besvares av meg siden det er Justis- og beredskapsdepartementet som har ansvaret for denne delen av familieretten og for arveretten.

I det vedlagte representantforslaget foreslås det å utrede en fravikelig samboerlov samt å styrke arveretten for samboere.

1. TIL FORSLAGET OM Å UTREDE EN FRAVIKELIG SAMBOERLOV

I representantforslaget foreslås det at regjeringen skal utrede et forslag til en fravikelig samboerlov. Stortinget voterte over et tilsvarende forslag så sent som 9. juni 2021, jf. Representantforslag 209 S (2020–2021) fremsatt av SV. Representantforslaget fremsatt av venstrerepresentantene er således langt på vei sammenfallende med dette. Familie- og kulturkomiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmet i komiteen et forslag om å utrede behovet for en ny samboerlovgivning. Et betydelig mindretall – 42 av 87 stemmer – støttet forslaget. Partiene Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre stemte imot forslaget. Dersom partiet til forslagsstillerne i representantforslag 5 S (2021-2022) hadde stemt for forslaget i juni 2021, ville forslaget blitt vedtatt.

Arbeiderpartiet og Senterpartiet understreket i sakens anledning at det er viktig å ivareta begge parter i et samboerskap ved et eventuelt brudd. Disse medlemmene pekte samtidig på at det finnes forskjellige tilnærminger til det å leve sammen. Mens noen velger å inngå ekteskap, velger andre å «bare» være samboere. Disse medlemmene ga uttrykk for at det er et vesentlig poeng at lovverket reflekterer denne forskjellen i parenes ønskede samlivsform.

Jeg er ut fra dette positiv til en utredning av behovet for en regulering av samboeres formuesforhold med sikte på å få mer kunnskap, - og gjennom det følge opp Arbeiderpartiet og Senterpartiets holdning til spørsmålet fra juni 2021. Det er mange spørsmål som bør utredes, og det er ikke gitt hva som vil bli konklusjonen etter en slik utredning. Dette gjelder lovregler på privatrettens område, og en endret rettsstilstand vil dermed innebære at midler overføres fra en person til en annen.

Justis- og beredskapsdepartementet delfinansierte i 2016 en empirisk undersøkelse for å gi et grunnlag for vurderinger av disse spørsmålene. Undersøkelsen ble besvart av 3000 voksne personer. Analyser av funnene tilsier blant annet at samboere har en mindre sammenvevd økonomi enn ektefeller. Undersøkelsen indikerer at kunnskapen om rettsreglene i samboergruppen er ganske god. Samboere inngår også i noe større grad avtaler med hverandre om formuesforholdene enn de gjorde tidligere. Samtidig må man ta i betraktning at samboergruppen er sammensatt. Ikke alle samboere vil være tjent med lovregulering. Samboere som har flyttet sammen for å teste ut forholdet, eller samboere som har levd i tidligere parforhold med barn, vil for eksempel ikke nødvendigvis ønske seg deling av formuen etter endt samboerskap. Og hva om midlene som skal deles, er arv eller gaver fra den enes familie? Dette utelukker likevel ikke at det kan være et betydelig økonomisk fellesskap i deler av samboergruppen, og at det kan være behov for å utrede behovet for lovgivning. Ikke minst gjelder dette med tanke på samboerskap med felles barn.

2. TIL FORSLAGET OM Å STYRKE SAMBOERES RETTIGHETER I ARVELOVEN

I representantforslaget foreslås det også å styrke samboernes rettigheter etter arveloven. I Norge har samboere en noe begrenset rett til arv og en vid adgang til å overta eiendeler i uskifte. Sammenlignet med de aller fleste andre staters lovgivning har samboere i Norge omfattende arverettigheter etter hverandre. Ingen andre nordiske land har regler i loven om rett til arv (legalarv) og rett til uskifte for samboere.

Reglene ble innført ved lov 19. desember 2008 nr. 112 (i kraft fra 1. juli 2009) og er videreført med noen mindre endringer i lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte kapittel 4 og 7. Samboere med felles barn har etter loven rett til en arv på fire ganger grunnbeløpet (i dag omkring 425 000 kroner), som går foran eventuell arv til den avdødes livsarvinger. Det samme gjelder for samboere med minst fem års samboerskap uten felles barn dersom det er fastsatt i testament. Om arvelateren har barn, vil et

forslag om å styrke den lengstlevende samboerens arverettslige stilling nødvendigvis gå på bekostning av barnas rett til arv.

I NOU 2014: 1 Ny arvelov ble det foreslått å innføre en mer omfattende rett til arv og uskifte for samboere, jf. s. 48–54. I høringen av utredningen var det ingen av høringsinstansene som ga uttrykk for generell støtte til forslaget. En rekke høringsinstanser hadde derimot innvendinger til utvalgets endringsforslag, se nærmere Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte s. 65–67. Høringsinstansene ga uttrykk for tvil om forslaget ville være i tråd med folks rettsoppfatning, og pekte blant annet på at man ikke bør ha et lovverk som overfører betydelige formuesverdier som en passivitetsvirkning, alene av den grunn at man bor samme sted. Flere tok til orde for å kreve avtale, en felles erklæring eller testament for å sikre at partene har tatt et aktivt valg hvis de skal gis utvidede rettigheter til arv og uskifte etter hverandre. Det ble også pekt på at den avdøde gjennom livet kan ha hatt flere livsledsagere, men gjerne vil ha hatt en langvarig og stabil relasjon til egne barn. Det ble i den forbindelse pekt på at det kan synes tilfeldig at den samboeren som har bodd sammen med arvelateren noen få år mot slutten av livet, skal kunne motta en betydelig arv, og at en arverett for samboere vil gå ut over barnas arverett.

Arvelovutvalgets forslag ble ikke fulgt opp i Prop. 107 L (2017–2018). Forslaget til ny arvelov ble underlagt en grundig behandling i Stortingets justiskomité. Det ble gjennomført en egen høring, og Stortinget ble forelagt flere forslag som gikk ut på å styrke samboeres arverettslige stilling. Stortinget tok blant annet stilling til om samboere som har bodd sammen i et visst antall år uten å ha felles barn, skulle ha rett til arv etter hverandre, og at denne arveretten skulle kunne begrenses i gjensidig testament mellom samboerne. Heller ikke dette forslaget ble vedtatt av Stortinget.

Resultatet av behandlingen i Stortinget ble at reglene om rett til arv og uskifte for samboere i det vesentlige forble uendret. Som en del av lovarbeidet ble det imidlertid vedtatt nye saksbehandlingsregler mv. for å styrke samboeres stilling i arveloven og i husstandsfellesskapsloven. Reglene trådte i kraft 1. januar 2021.

Selv om blant annet Senterpartiet og Arbeiderpartiet ønsket å få utredet en mer omfattende arverett for samboere, kan jeg ikke se at det er tilstrekkelig grunnlag for å ta opp saken på nytt nå. Det skyldes i første rekke at vi nylig har hatt en grundig vurdering av spørsmålene gjennom et offentlig utvalg, en bred alminnelig høring, høringsmøte i Stortinget og Stortingets egen behandling av saken. Arvereglene har stor praktisk betydning for borgerne, og borgerne tilpasser seg arvereglene over tid. Arvereglene gjelder langsiktige forhold, og lovgiverne har et ansvar for å sørge for stabile regler. Å snu utgangspunktet nå om hva som gjelder når samboerne ikke har skrevet testament, vil være pedagogisk utfordrende og vil ha store konsekvenser for dem det gjelder.

Dagens lovgivning gir et betydelig arverettslig vern for samboere med felles barn med lav eller middels formue. For par som ikke har felles barn, kan det arverettslige vernet utvides ved testament.

Med hilsen

Emilie Enger-Mehl